

Рябенко Г. М.,

к.е.н., в.о. доцента кафедри фінансів

Миколаївський державний аграрний університет

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У КРАЇНАХ З РОЗВИНЕНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

зернофуражних і зернобобових культур, багаторічних і однорічних трав, корінне поліпшення лук, збагачення раціонів годівлі тварин концентрованими і високобілковими кормами дозволить в перспективі вивести скотарство із занепаду і збільшити виробництво молока і яловичини.

Важливе значення для розвитку скотарства матиме його розміщення і спеціалізація. Так, на Поліссі наявність великої кількості природних кормових угідь (лук і пасовищ), висока врожайність зернобобових культур (кормового люпину, кормових бобів, вики, гороху), багаторічних трав дозволяє формувати структуру кормовиробництва і раціональної годівлі тварин, які найбільше відповідають умовам вирощування м'ясного і м'ясо-молочного скотарства. Тому в перспективі зона Полісся повинна стати основною зоною м'ясного скотарства.

Скотарство в зоні Лісостепу повинно мати м'ясо-молочний і молочний напрям спеціалізації. Такому напрямку вщопівають структура і напрям спеціалізації кормовиробництва, висока врожайність зернофуражних, зернобобових і кормових культур, багаторічних трав, наявність значної кількості лук і пасовищ і можливості їх корінного поліпшення. Використання кормів і вщодів виробництва дозволяють спеціалізувати скотарство на виробництві молока і яловичини. Застосування висококонцентрованої годівлі тварин, збалансування раціонів за перетравним протеїном і всіма мікроелементами дозволить значно підвищити м'ясну і молочну продуктивність великої рогатої худоби.

В зоні Степу на основі розширення посівної площі зернофуражних і зернобобових культур та багаторічних трав (люцерни і конюшини), розширення площі зрошувальних пасовищ, використання зрошуваних земель для розвитку кормовиробництва сприятиме збільшенню поголів'я великої рогатої худоби і підвищенню його продуктивності.

Навколо великих міст і промислових центрів необхідно поглибити спеціалізацію господарств на виробництві молока і свіжого м'яса. З цією метою товарні ферми та відгодівельники худоби мають запровадити так, щоб забезпечити населення цільним молоком і свіжим м'ясом.

За умови переведення господарства на індустріальну, високоінтенсивну і спеціалізовану основу, переорієнтації кормовиробництва на вирощування концентрованих і високобілкових кормових культур, застосування науково обґрунтованих норм годівлі тварин господарства України здатні будуть утримувати щорічно не менше 30 млн гол. великої рогатої худоби, в тому числі 10 млн гол. корів і виробляти щорічно 2,5-3,0 млн т м'яса яловичини, і 32-35 млн т молока. При високоінтенсивній концентрації відгодівлі тварин середньодобовий їх приріст молодняка на відгодівлі може становити 800-1000 г, а надій від однієї корови - 4,5-5,0 тис. літрів. Такі показники продуктивності великої рогатої худоби мають фермерські господарства багатьох зарубіжних країн.

Основною галуззю сільськогосподарського виробництва в Україні є свинарство. Відновлення і дальше збільшення поголів'я свиней, переведення його на індустріальну і високоінтенсивну спеціалізовану основу, організація свиновідгодівельних комплексів, поглиблення спеціалізації господарств на виробництві свинини, переорієнтація частини комбикормових заводів на виробництво спеціальних кормів для годівлі свиней, збільшення концентрованих кормів безпосередньо в господарствах, застосування концентрованого типу годівлі свиней дозволить значно збільшити виробництво свинини в Україні. Реальні можливості України - щорічно відгодувати 27-30 млн гол. свиней і виробляти 2,0-2,5 млн т свинини.

На півдні України на основі збільшення виробництва концентрованих кормів можна розвивати м'ясо-сальне і сальне свинарство, в зоні Лісостепу і Полісся - м'ясне і беконне. Необхідно поновити роботу свиновідгодівельних комплексів і створити сприятливі економічні умови для поглиблення спеціалізації господарств на виробництві свинини.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, за допомогою математичної теорії ігор визначено оптимальну структуру сільськогосподарського виробництва у розрізі областей України. На оптимальний розв'язок моделі вплинуло не тільки врахування природно-кліматичних умов, а й виробничих функцій.

Література

1. Баканов М.І. Теорія економічного аналізу: Підручник / М.І. Баканов, А.Д. Шеремет. — 4-е вид., перероб. та доп. — М.: Фінанси та статистика, 2001. — 416 с.
2. Браславець М.Е. Экономико-математические методы в организации и планировании сельскохозяйственного производства: Учебник / М.Е. Браславець. — М.: Экономика, 1971. — 324 с.
3. Матеріали Держкомстату України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: IPPrllloti.igkzla1.do.ua.
4. Месель-Веселяк В.Я. Оптимальні розміри сільськогосподарських формувань промислового типу в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. — 2008. — №3. — О 13—20.
5. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посібник / Г.В. Савицька / — 2-е вид., випр. та доп. — К.: Знання, 2005. — 662 с.
6. Ульянченко О.В. Дослідження операцій в економіці: Підручник / О.В. Ульянченко. — Харків: Гриф, 2002. — 580 с.

Постановка проблеми. В умовах невизначеності державної аграрної політики та відсутності чіткої стратегії її розвитку особливого значення набуває удосконалення та пошук адекватних механізмів цього розвитку. Враховуючи, що сільське господарство є специфічною галуззю господарського комплексу, запровадження його раціональної підтримки є одним із основних завдань держави. Для удосконалення та пошуку механізму державної підтримки сільського господарства в Україні проаналізуємо зарубіжний досвід, який свідчить про різноманітність підходів щодо розв'язання цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Метою дослідження є визначення основних методів державного регулювання сільського господарства у країнах з розвинутою економікою. Над цією проблемою працювали: В.Г. Андрійчук, О.Є. Гудзь, С.І. Дем'яненко, М. І. Завадський, О.В. Литвин, А.П. Макаренко, М.Й. Малік, Л.О. Мармуль, Л.Ю. Мельник, О.Д. Олійник, Ю.С. Пилькевич, П.Т. Саблук, А.В. Сомик, В.В. Юрчишин та інші.

Постановка завдання. Аналіз літературних джерел показав, що дослідження цих авторів є ґрунтовними, проте ряд питань залишилися невирішеними. Основною метою дослідження є вивчення досвіду державного регулювання сільського господарства у країнах з розвинутою економікою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід країн, що продемонстрували світові «економічні дива» засвідчує, що в процесі модернізації економіки пріоритетна роль належала державі. Вона чітко визначала об'єктивно досяжні цілі розвитку, завдання і шляхи їх вирішення, енергійно втручалась в соціально-економічні процеси. Позитивним досвідом тут може служити економічна політика Ф. Рузвельта в США в 30-ті роки, Л.Ерхарда у ФРН в 50-ті роки ХХ століття, Південної Кореї та інших. Так, Велика депресія примусила американців через їх федеральну владу розробити комплекс заходів під назвою «новий курс», який не вписувався ні в теоретичні постулати всемогутності «невидимої руки» ринку, ні навіть у наявні законодавчі акти. Він став переломним етапом в усвідомленні ролі американської держави в економіці [5].

Головне місце серед форм протекціонізму в агропромисловому комплексі займають різні механізми підтримки цін на сільськогосподарську продукцію. На них припадає 75 % сумарного еквівалента субсидій виробникам у країнах ЄС; 87 % - Японії і близько 50 % - у США і Канаді. Частка інших видів підтримки аграрного сектора досягає, наприклад, в Австрії - 60 %, Канаді - понад 40 %. Особливо варто виділити Японію, де держава регулює близько 20% споживчих цін на рис, пшеницю, м'ясо і молочні продукти. У Франції держава здійснює пряме регулювання цін на сільськогосподарську продукцію [3].

Необхідність державної підтримки аграрного сектора в ринковій економіці доведена досвідом західних країн, у яких склалися різноманітні форми, системи і методи цієї підтримки.

Аналіз фінансової політики в сільському господарстві розвинених країн Заходу показав, що конкретні заходи цієї політики можуть бути згруповані за цільовою ознакою. Основними з них є наступні:

1. Підтримка доходів виробників. Сюди входять: компенсаційні витрати, у тому числі пов'язані з дією природних рентоформуючих факторів, платежі за збиток, пов'язаний з реорганізацією виробництва.
2. Цінове втручання, що припускає ряд засобів впливу на ринок: підтримка внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію, встановлення квот, податків на експорт і імпорт продовольчої продукції.
3. Компенсація витрат. Сюди входять заходи для субсидування виробників, що купують засоби виробництва: субсидування чи пільгове оподаткування при придбанні добрив, кормів і ядохімікатів, субсидування виплат відсотків за отриманими кредитами, субсидування виплат із страхування майна.
4. Сприяння розвитку ринку, що передбачає державне фінансування, розробку і здійснення різних програм; витрати на збереження продукції, а також проведення транспортних робіт з перевезення продукції всіх ланок АПК.
5. Сприяння розвитку виробничої структури. Припускає виділення бюджетних засобів на проведення заходів довгострокового характеру, що забезпечують ріст ефективності виробництва,

субсидії на будівництво господарських приміщень, субсидії на здійснення іригаційних проектів, субсидії на рекультивацию земель, сприяння створенню фермерських об'єднань.

6. Здійснення регіональних програм. Мова йде про виділення коштів на здійснення державних програм розвитку виробництва. Дані заходи державної підтримки поширені в Канаді, ЄС, США й ін. країнах.

7. Макроекономічна політика У цій групі представлені заходи державного регулювання сільського господарства, які не пов'язані безпосередньо з даною галуззю, але впливають на ефективність її функціонування - проведення пільгової податкової політики, підтримка національної валюти, зовнішньоторговельна діяльність [4].

Проникнення держави в сільське господарство розпочалося, насамперед, з регулювання цін і доходів фермерських господарств. Зараз же у розвинених країнах здійснюється комплексне регулювання цих блоків аграрного виробництва, пов'язаних із розвитком матеріально-технічної бази, земельного і кадрового потенціалів, виробничо-соціальної інфраструктури, зв'язків сільського господарства з іншими сферами АПК. Однак регулювання державою процесу ціноутворення - це один із пріоритетних напрямів і одночасно засобів державного регулювання сільського господарства і надання йому допомоги. У багатьох країнах, наприклад, у сільському господарстві США, протягом кількох десятиліть офіційно фіксують два види так званих «цін підтримки»: цільові ціни і заставні ставки.

Цільові ціни (їх іноді називають гарантованими) поширюються на найбільш важливі види сільськогосподарської продукції. Рівень цільових цін розрахований у такий спосіб, щоб вони гарантували рівень доходу, достатній для самофінансування, розширеного відтворення на фермах із середнім або пониженим рівнями витрат.

Фермерська продукція реалізується за ринковими цінами, які можуть бути вищими чи нижчими, або навіть дорівнювати цільовим. Але наприкінці року (а іноді й - протягом року за авансовими платежами) фермери США одержують різницю між цільовою ціною і ціною реалізації, якщо вона нижча від цільової ціни. Таким чином, завдяки компенсаційним платежам за нижчий рівень реалізаційної ціни, порівняно з цільовою, саме цільова ціна є економічною реальністю для фермера, тобто остаточною ціною реалізації [2].

Заставні ставки - це мінімальні гарантовані ціни, що захищають фермера від випадку, коли ринкові ціни нижчі від їх рівня, і забезпечують мінімальний дохід від реалізації продукції. Заставні ціни в США здійснює ТКК (Товарно-кредитна корпорація) Ця федеральна корпорація у складі Міністерства сільського господарства США є власністю держави і функціонує як фінансовий інститут, завдяки якому здійснюються платежі. ТКК створена для стабілізації, підтримки і захисту фермерських доходів і цін за допомогою позик, закупівлі фермерської продукції, надання платежів та інших операцій. Ці заходи фінансуються за рахунок позик в Міністерстві фінансів і бюджетних асигнувань Конгресу.

Операції ТКК означають надання фермерам кредиту під заставу сільськогосподарської продукції, сума якого залежить від її обсягу та рівня заставних цін. Фермери можуть передати закладену продукцію у власність ТКК у разі зниження ринкових цін. Заставна ціна при цьому стає мінімальною ціною реалізації. Якщо рівень ринкових цін вищий, ніж заставні ціни, фермери повертають позичку та відсотки і вільно реалізують продукцію на ринку.

Характерно, що за умов нормальної кон'юнктури і високого рівня ринкових цін на сільськогосподарську продукцію у фермерів не виникає необхідності у заставних операціях ТКК. Заставні ціни на сьогодні не впливають на рівень ринкових, однак через порушення кон'юнктури і зниження цін, фермери реалізують значну частину продукції за заставними цінами.

Зауважимо, що коли ТКК приймає на збереження продукцію фермерів, то вона бере на себе пов'язані з цим витрати і надає фермерам позички під заставу зданої на збереження продукції. Фермер має право стати власником отриманої позички, передавши право власності на здану продукцію державі (механізм заставних цін). У такий спосіб фактично фермер реалізує свою продукцію державі.

У високоекономічні роки уряд бере на себе витрати зі збереження продукції і фермер зобов'язується не постачати її на ринок не менше трьох років чи доти, поки ринкові ціни не досягнуть певного рівня.

США вважають, що високі гарантовані ціни призводять до надлишків продукції, підвищення споживчих цін, зниження конкурентоспроможності і, як наслідок, до значних витрат, що зумовлюють підвищення витрат платників податків. Відомо, що сільськогосподарська політика США завжди ускладнюється у високоекономічні роки: ринкові ціни і доходи фермерів зменшуються, а вартість урядових програм зростає. Відповідно до нового федерального закону США (1996 р.) цільові ціни нині не діють. Федеральні витрати на сільськогосподарський сектор зменшувалися впродовж наступних семи років. Фермери отримали більше можливостей для прийняття індивідуальних рішень, тобто мають право вирощувати будь-яку культуру на обмеженій контрактном площі. Були скасовані також програми резервування і скорочення посівних площ. Внаслідок цього, товаровиробники стали

більше покладатися на ринкові умови і зазнали значних ризиків, оскільки урядові платежі стали фіксованими незалежно від рівня ринкових цін.

У країнах Західної Європи також діє механізм гарантованих цін на сільськогосподарську продукцію. Так, у країнах ЄС нагляд за цінами 88-97 % сільськогосподарської продукції (пшениця, ячмінь, жито, кукурудза, молоко, м'ясо великої рогатої худоби, цукор, оливкова олія) здійснюється наднаціональними органами ЄС постійно, «оздоровлення» ринку досягається на основі підтримки балансу між попиту та пропозицією і регулюванням ринкових цін у певних рамках, незважаючи на те, що вільна гра попиту і пропозиції з введенням єдиних цін не усувається.

У країнах із розвинутою економікою використовуються і непрямі методи регулювання цін на сільськогосподарську продукцію. Це досягається шляхом скорочення обсягів її виробництва і, відповідно, ринкової пропозиції, або підвищенням ринкового попиту. В обох випадках підвищуються ринкові ціни до прийнятого для основної маси фермерів рівня.

І Для удосконалення порядку визначення розміру часткової компенсації, а відповідно й розміру фактичної (пільгової) кредитної ставки діяльність позичальника, доцільно проаналізувати зарубіжний досвід, який свідчить про різноманітність підходів щодо розв'язання цього питання.

Зокрема, у Франції механізм дії пільгових кредитів ґрунтується на принципі боніфікації - компенсації кредиторю з коштів державного бюджету різниці між договірною відсотковою ставкою і ставкою пільгового кредиту. Розмір пільгової кредитної ставки є фіксованим, законодавчо визначеним і диференційованим залежно від виду кредиту: на облаштування господарства - 2,7-4 %, модернізацію - 2,7-5 %, розвиток тваринництва - 5-6 %, виробництво деяких продуктів рослинництва - 6-10 %, земельні позики - 5,2 %, фінансування кооперативів із спільного використання техніки - 3,7-5 % [1].

Для фермерів Німеччини, що беруть участь у «Програмі інвестиційного стимулювання» і «Загальній програмі аграрних кредитів», пільгове кредитування здійснюється у вигляді кредитів, наданих за ставкою 1 % річних, або шляхом зниження позичкового відсотка діючих кредитів на 4 - 7 %. Тобто для німецьких сільськогосподарських виробників, фіксованими є або ставка пільгового кредиту, або розмір часткової компенсації [7].

В Австрії не встановлюється фіксована ставка пільгового кредиту для сільськогосподарських позичальників. Пільговий інвестиційний кредит австрійським фермерам диференційований залежно від виду кредиту за двома рівнями компенсаційних доплат - 50 і 36 % діючої відсоткової ставки банківського кредитора.

У США Асоціація у справах фермерів фінансує програму зі зменшення кредитних відсоткових ставок із компенсацією 4 % від відсоткової ставки одержаного кредиту в комерційних банках фермером чи сільськогосподарським товаровиробником [6].

Румунським сільськогосподарським підприємствам часткова компенсація здійснювалася після повернення пільгового кредиту в обумовлений термін у розмірі 70 % відсоткової ставки кредитора.

Висновки з даного дослідження. Вивчення досвіду державної підтримки у країнах з розвинутою ринковою економікою дозволяє зробити висновки, що всі вони створили специфічні системи обслуговування аграрного сектора економіки. Викликано це, насамперед, особливостями цього сектора, потребою ліквідації кризових явищ в економіці, які виникали з різних причин: циклічного характеру економічного розвитку або соціально-економічної нестабільності. Державна всебічно відпрацьована фінансова політика створює рівні умови господарювання, носить системний, обґрунтований характер, підтримує постійний взаємозв'язок із виконавцями та забезпеченням конкретних результатів.

Література

1. Гудзь О.Є. Державна програма фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів / О.Є. Гудзь // Економіка АПК. - 2008. - № 11. - С. 8 - 13.
2. Дем'яненко С.І. Спільна аграрна політика ЄС: суть, тенденції та значення для України / О.І. Дем'яненко // Економіка України. - 2003. - № 3. - С. 80 - 86.
3. Литвин О.В. Особливості аграрної політики країн ЄС та США на ринку зернових / О.В. Литвин // Економіка України. - 2003. - № 12. - С. 78 - 81.
4. Макаренко А.П. Наукові засади державного регулювання ринкової економіки у контексті його необхідності / А.П. Макаренко, Л.Ю. Мельник // Економіка та держава. - 2008. - № 3. - С. 68 - 70
5. Олійник О.Д. Фінансова підтримка сільськогосподарського виробництва у зарубіжних країнах / О.Д. Олійник // Фінанси України. - 2002. - № 6. - С. 72 - 75.
6. Палькевич Ю.С. Роль держави в системі кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств / Ю.С. Палькевич // Економіка АПК. - 2009. - № 7. - С. 79 - 86.
7. Сомик А.В. Особливості розвитку системи сільськогосподарського кредитування у зарубіжних країнах / А.В. Сомик // Економіка України. - 2004. - № 8. - С. 136 - 140.